

PAPER DETAILS

TITLE: VERGİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİYİ ALGILAMA HAKKINDAKİ

GÖRÜSLERİ:AFYONKARAHISAR İLİ ÖRNEĞİ

AUTHORS: ,Harun CANSIZ

PAGES: 115-138

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19043>

**VERGİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİYİ ALGILAMA
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ:
AFYONKARAHİSAR İLİ ÖRNEĞİ**

*Yrd.Doç.Dr.Harun CANSIZ**

ÖZET

Vergi, devletin kamu ihtiyaçlarını karşılamak üzere toplumu meydana getiren kişi ve firmalardan karşılıksız ve zorunlu olarak alınmaktadır. Etkin, adil ve mükellef tarafından kabul edilebilir bir vergi sistemin kurulabilmesi için, vergi mükelleflerinin vergiyi nasıl algıladıklarının bilinmesi önemlidir. Bu çalışmada, vergilerin vatandaşlar tarafından nasıl algılandığı, vergi sistemine nasıl bakıldığı, vergi ödeme isteklerine etki eden faktörlerin neler olduğu, vergi kaçakçılığına bakışı ve vergi bilincinin nasıl artırılabilmesine ilişkin sorulara cevap aranmıştır. Bunun için Afyonkarahisar ili ve ilçelerinden toplam 816 kişiye anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre verginin bir vatandaşlık görevi olduğu düşüncesi kabul edilmiştir. Ancak vatandaşların hükümet ve vergi idaresinden birtakım beklentileri vardır. Vergi bilincinin artırılabilmesi için yaşamın her aşamasında vergi konusundaki eğitimin gerekli olduğu gözlenmiştir.

ABSTRACT

Taxes are complimentarily and forcibly collected from tax payers in order to meet public needs. To constitute an efficient, a just and welcomed tax system, it is significant to know that how tax payers perceive taxes. The purpose of this study is to find answers to the questions of how taxes are perceived in terms of citizens, how current tax system are judged, what components that stimulate willingness to pay taxes are, how tax payers evaluate tax evasion, and finally how tax consciousness can be improved. Thus, a survey questionnaire is conducted to 816 people in Afyonkarahisar state border. According to research findings, tax paying is very welcomed as a citizenship task. However, tax payers have some

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü.

expectations from government and tax administration. It is also observed that education is considerably necessary so as to improve tax consciousness.

GİRİŞ

Vergiyi tam ve zamanında vermenin erdemi, Novadis tarafından yüzyıllar önce, “İnsan vergilerini sevgilisine bir buket çiçek verdiği gibi ödemelidir” sözüyle ifade edilmiştir. Devletin yaşayabilmesi için vergilerin en azından kamu ihtiyaçlarını giderebilecek düzeyde toplanması gerektirmektedir. Devletin vergileri toplamasındaki başarısı vergi mükelleflerinin davranışlarının ne olacağının önceden tahmin edilebilmesiyle ilgili olup, vergi uygulamalarına karşı ülkeden ülkeye değişen ölçülerde görülen tepkilerin en aza indirgenebilmesi için vergi mükelleflerine çeşitli ekonomik çıkarların sağlanması önemlidir. Vergilerin vergi adaleti ve iktisadi etkinlik açısından birlikte ele alınması vergileme konusunda oluşan olumsuz tepkilerin mümkün olduğunca ortadan kaldırılması, vergi sisteminde değişikliğe gidilmesi ve eski vergiler yerine daha uygun vergilerin konulması gerekebilmektedir¹. Mükellefçe adil ve kabul edilebilir nitelikte görülmeyen vergilerin orta ve uzun dönemde getirisi azalabilecektir. Vatandaşlara sunulan kamusal hizmetlerin maliyet paylaşım aracı olarak vergiler mükelleflere paylaşılması aşamasında, farklı gelir gurupları arasında “mükellefin kabul edebileceği yükün ne olabileceği sorusuna cevap aranması ve piyasa kuralı içinde buna bir çözüm bulunması öncelikli bir konudur². Vergi mükelleflerinin kabul edebileceği bir düzeyin belirlenmesi burada zorunlu olmaktadır.

¹ Şahin AKKAYA, “Gelişmekte olan Ülkelerdeki Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi ve Bu Ülkelerdeki Vergi Yapısının Kantitatif Analizi” *İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 37.Seri/Yıl 1996/1997, s.213

² İzzettin ÖNDER, “Gelir Vergisi Tarife Yapısı Politikaları”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Cavit Orhan TÛTENGİL'in Anısına Armağan*, Özel Sayı I, Cilt 38.Sayı 1–2, İstanbul, 1982,ss. 499–518

I. MÜKELLEFLERİN VERGİ KARŞISINDAKİ DAVRANIŞ BİÇİMLERİNE İLİŞKİN OLARAK YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

Devlet bütçe ile belli bir döneme ilişkin olarak topluma karşı yerine getirmek zorunda olduğu eğitim, sağlık, kültür, güvenlik gibi hizmetleri yerine getirmeye ve bunların finansmanını sağlamaya çalışır³. Devlet anlayışında değişikliklere paralel olarak, hükümetler, vergi mükelleflerinden her geçen yıl bir öncekine kıyasla daha çok vergi almaya mecbur olmuşlardır. Bu durum bilim adamlarını ve uygulayıcıları, vergilerin toplum içinde nasıl dağıldığını ve kişisel gelirden vergi olarak devletin payının ne olması gerektiği konusunu araştırmaya yöneltmiştir⁴.

Mükelleflerin, vergi karşısında değişik davranış şekilleri farklı nedenlerle olabilmektedir. Bu nedenlerin neler olduğunu bilebilmek kuşkusuz hem veren hem de devlet açısından önem taşımaktadır. Tarihsel süreçte, ilkçağ Yunan vergi sisteminde vergi ihtiyari olarak ödenmesine rağmen, insanların aşırı vergi ödeme eğiliminde olmaları dikkati çekmiştir⁵. Ancak devam eden, yüzyıllarda ve günümüz koşullarında vergiye bakış farklı bir şekil almıştır.

Mükelleflerin vergi karşısındaki davranış biçimlerini temel olarak kişisel ve çevresel faktörler etkilemektedir. Mükellefin vergi ahlakı, ödeme gücü, eğitim ve öğretim düzeyi, devlete bağlılığı, ekonomik durumu, siyasal iktidara sempati düzeyi, kamu hizmetlerinin mükelleflerin tercihlerine uyumu, mükelleflerin yaşı, gibi birçok kişisel faktör etkili olabilmektedir. Ayrıca, vergi yönetiminden, vergi sisteminden, siyasal ve ekonomik yapıdan kaynaklanan birçok çevresel faktör de söz konusu olabilmektedir⁶. Çünkü mükellefin karar verme yetisi gerek içsel ve gerekse dışsal

³ Kâmil TÜĞEN, *Devlet Bütçesi*, 5. Baskı, Bassaray Matbaası, İzmir, 2006, s.2

⁴ Tacettin GÜVEN, “Vergi Yükünün Gerçek ve Tüzel Kişiler Bakımından Dağılışı”, *Maliye Enstitüsü Konferansları*, 15.Seri, Yıl 1968, s. 213.236

⁵ Filiz GİRAY, *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Bursa, 2001, s.15

⁶ Hasan Hüseyin BAYRAKLI ve İhsan Cemil DEMİR, “Vergi Karşısında Mükellef Davranışları: Afyon İli Örneği”, *AKÜ. İİBF. Dergisi*, Cilt VI, Sayı 1, Haziran 2004, s. 215.230

birçok olayın etkisiyle oluşmakta ve bu etki onun davranışlarını etkileyebilmekte, kararlarında mantıksal etki yerine bazen duygusal bir tepki de verebilmektedir. En azından daha iyi ve kaliteli bir kamu hizmeti için vergi vermek gereğini bilmesine karşın duyguları ile hareket edip ödemesi gereken vergide değişik yöntemler kullanmak suretiyle azaltmalara yönelebilmektedir.

Mükelleflerin vergiye bakışını başta ekonomistler olmak üzere, psikologlar, sosyologlar ve suç bilimciler incelemişlerdir. Birçok çalışmada, vergilemede, adalet ve eşitliğin nasıl sağlanacağına yönelik olarak, vergi mükelleflerinin fikirleri incelenerek, vergi oranlarına, ceza oranlarına ve vergi denetimi gibi konularda davranışlarının ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bir kısmı teorik bir kısmı da anket yöntemini kullanmak suretiyle, vergi kaçakçılığı konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Bunlara ek olarak, mükelleflerin vergiyi ödememe kararlarına etki eden faktörler irdelenmiştir⁷. Bu tür çalışmalar vergi mükelleflerini daha iyi tanıma anlamında önemli katkılar sağlamıştır. Türkiye’de, vergilemenin nasıl olması gerektiği konusunda birçok tartışma ve çalışmalar yapılmıştır. Özellikle 1960 sonrasında yapılan reformların daha isabetli olması için yurt dışından da bazı uzmanları Türkiye’ye davet etmişler onların raporları irdelenmiştir⁸. Bu raporların birçoğunda, vergi yüklerinin yüksek olduğu, vergilerin sıklıkla değişmesi nedeniyle mükelleflerin vergilere uyumunu güçleştiği belirtilmektedir. Literatürde, bir verginin uzun süre yürürlükte kalması onun vergi mükellefleri tarafından sık sık değişen vergilere oranla daha iyi öğrenildiği konusunda genel bir kanı vardır⁹.

⁷ Hasan Hüseyin BAYRAKLI, İsa SAĞBAŞ ve Lütfi URAL, “Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Uşak İli Örneği”, *AKÜ İİBF. Dergisi*, Cilt VI, Sayı 1, Haziran 2004, s.197–214

⁸ GİRAY, age.s.242.243

⁹ Esfender KORKMAZ, *İktisadi Gelişme ve Mali Sistem*, Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul 2003, s..51.52

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KATILANLARA AİT BİLGİLER

Araştırma temel olarak, vergilerin mükellefler tarafından nasıl görüldüğünü belirlemeye yöneliktir. Bu amaca yönelik olarak sorular beş grup halinde hazırlanmıştır.

A) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Anket çalışması, Ocak 2006-Nisan 2007 tarihleri arasında, Afyonkarahisar ili ve ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Veriler SPSS kullanılarak Likert ölçeğine göre değerlendirilmiştir¹⁰. Deneklere anketin akademik amaçlı yapıldığı özellikle vurgulanmış, cinsiyet, eğitim durumu ve aylık gelir durumu dışında, kişilerden daha doğru cevapların alınacağı düşünülerek herhangi bir isim, unvan ve görev, gibi tanıma amaçlı sorular sorulmamıştır.

B) ANKETE KATILANLARIN CİNSİYETİ, EĞİTİM DÜZEYİ VE GELİR DURUMU

Ankete toplam 816 mükellef katılmıştır. Katılımcıların 491'i bay ve 325'i bayan'dır. Ankete katılan kişileri oransal olarak incelediğimizde ise % 60,2 si bay ve % 39,8'i bayandır. Eğitim düzeylerine bakıldığında, deneklerin % 41,7'si ilköğretim, % 32,4'ü Lise ve % 26'sı üniversite mezunudur. Ankete cevap veren kişilerin % 55,4'ü 750 ila 100 YTL arasında gelir elde etmektedir. Bunlardan % 24,3'lük kesim 750 YTL'den az ve % 15,8'lik oran 1001 ila 1500 YTL arasında alırken, son olarak % 4,5'lik kesim 1501 ve üzerinde bir kazanç sağlamaktadır.

III. ANKET UYGULAMASI VE SONUÇLARI

Ankete verilen cevaplar SPSS programında beş farklı açıdan değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunlar vergilerin algılanışı, vergi mükelleflerinin, "Türk vergi sistemine bakışı, vergi ödeme isteklerine olumsuz etki eden unsurlar, vergi kaçırmaya etki

¹⁰ Remzi ALTUNIŞIK, ve Diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya Kitabevi, Sakarya, 2004, s.102

eden faktörler ve vergi bilincini artırma yöntemleri neler olmalıdır”, sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır.

A) TÜRK VERGİ SİSTEMİNİN GÖRÜNÜŞÜ

Dar anlamda, bir ülkede uygulanmakta olan vergilerin tümüne vergi sistemi denirken, geniş anlamda aynı anda uygulanan çeşitli vergilerin birbirlerine zarar veren, hatta birbirlerinin etkilerini yok eden unsurlarının ortadan kaldırılması gerekmektedir¹¹. Ayrıca, etkin bir vergi idaresi, vergi mükellefleri, memurlar, çalışanlar, yasal düzenlemeler ve fiziki koşullar gibi birçok değişkenin oluşturduğu bir fonksiyon olarak tanımlanabilir. Bu değişkenlerden birisinin ihmal edilerek yapılacak düzenlemelerin başarı şansı azalacaktır. Yasal düzenlemeler ne kadar iyi olursa olsun, dünyanın en iyi organizasyon şeması vergi idaresinde uygulansa bile memur ve çalışanlar istenilen yeterlilikte ve çalışma arzusuna sahip değilseler bu çalışmalardan istenilen sonuç alınamayacaktır¹². Sonuçta mükelleflerin vergiyi algılama aşamasından, ödeme aşamasına kadar geçen sürecin çok iyi şekilde düzenlenmesi en önemli unsur olarak dikkati çekmektedir.

1. Türk Vergi Sisteminin Yapısının Adilliği

Adaletin ne olduğu ve nasıl sağlanacağı konusu yüzyıllardır tartışılmaktadır.

Tablo 1: “Türk Vergi Sistemini Adaletli Bir Yapıya Sahiptir”

Mean	3,93	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,423					
Ortalama Değer		15,8	-	8,9	25,7	49,5
Cinsiyete Göre	Bay	11,6	-	1,4	17,4	69,6
	Bayan	25,0	-	25,0	43,8	6,3
Eğitime Göre	İlköğretim	12,7	-	1,8	21,8	63,6
	Lise	-	-	6,3	43,8	50,0
	Üniversite	11,8	-	41,2	41,2	5,9
	Y.Lisans	53,8	-	-	46,2	-
Gelire Göre	750'den az	4,8	-	-	28,6	66,7
	750.1000	-	-	19,5	2,4	78,0
	1001.1500	36,1	-	2,8	50,0	11,1
	1500 ve üzeri	66,7	-	-	33,3	-

¹¹ İlhami SÖYLER, “Rasyonel Bir Vergi Sistemi İçin Gerekli Vergi Reformu”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 126, Eylül.-Aralık 1997, s.66.81

¹² Mehmet KORKUSUZ, “Vergi İdaresinde Etkinlik Nasıl Sağlanabilir”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 110, Eylül.-Aralık 1992, s.11

İnsanlar vergileri adaletli buldukları ölçüde ödeme isteklerinin artacağı kabul edilmektedir. Deneklerin % 25’i kısmen olmak üzere, % 75’lik bir kesim, Türk Vergi Sisteminin adaletli bir yapısının olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle vergilemede ciddi sorunların yaşandığı ifade edilebilir. Bayan denekler, Lise mezunları ve geliri 750 YTL ile 1000 YTL arasında olanlar diğer ankete katılanlara göre oldukça farklı bir şekilde düşünceye sahiptirler.

2. Vergi Kanunlarının Anlaşılma Düzeyi

Vergi kanunlarının tam ve doğru olarak anlaşılması, mükelleflerin vergiye uyumunu kolaylaştıran etkenlerin başında gelmektedir.

Tablo 2: “Vergi Kanunlarının Mükellefler Tarafından Tam Olarak Anlaşılmaktadır”

Mean	2,19	1.Hiç	2.Kısmen	3.Emin	4.Kısmen	5.Tamamen
Std.Deviation	1,362	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Değilim	Katılıyorum	Katılıyorum
Ortalama Değer		50,5	7,9	19,8	15,8	5,9
Cinsiyete Göre	Bay	60,9	8,7	18,8	11,6	-
	Bayan	28,1	6,3	21,9	25,0	18,8
Eğitime Göre	İlköğretim	56,4	-	21,8	21,8	-
	Lise	37,5	12,5	-	12,5	37,5
	Üniversite	5,9	35,3	47,1	11,8	-
	Y.Lisans	100,0	-	-	-	-
Gelire Göre	750'den az	42,9	28,6	-	28,6	-
	750.1000	61,0	4,9	31,7	2,4	-
	1001.1500	44,4	-	19,4	19,4	16,7
	1500 ve üzeri	33,3	-	-	66,7	-

Deneklerin % 8’i kısmen olmak üzere yaklaşık % 60’ı vergi kanunlarının mükellefler tarafından tam olarak anlaşılmadığını ifade etmişlerdir. Bayan denekler vergi kanunlarını, bay deneklere göre daha az anladıklarını ifade etmişlerdir. Üniversite mezunları vergi kanunlarının hiç anlaşılmadığını % 100 oranında beyan etmişlerdir.

3. Vergi Yönetiminin Etkinliği

Türkiye’de vergi yönetimini, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren ciddi mevzuata sahiptir. Ancak uygulamada, mükellefler tarafından farklı algılamalar söz konusudur. Başta kanunların özünde yer alan adalet ilkesini ciddi ölçüde zedeleyen uygulamalar

ve tek taraflı, ancak çağdaş olmayan uygulamalar nedeniyle mükellefler tarafından eleştirilmektedir. Deneklerimizin % 14'ü kısmen olmak üzere, % 58'i Türkiye'de vergi yönetiminin iyi olmadığını ifade etmişlerdir. Baylar bayanlara göre ve geliri 750' YTL'den az olan mükellefler ortalamadan çok farklı düşünmektedirler.

Tablo 3: “Türkiye’de Vergi Yönetimi Etkin Çalışmaktadır”

Mean	2,29	1. Hiç Katılmıyorum	2. Kısmen Katılmıyorum	3. Emin Değilim	4. Kısmen Katılıyorum	5. Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,663					
Ortalama Değer		53,5	13,9	6,9	2,0	23,8
Cinsiyete Göre	Bay	72,5	8,7	-	1,4	17,4
	Bayan	12,5	25,0	21,9	3,1	37,5
Eğitime Göre	İlköğretim	54,5	10,9	-	1,8	32,7
	Lise	56,3	-	6,3	-	37,5
	Üniversite	52,9	5,9	35,3	5,9	-
	Y.Lisans	46,2	53,8	-	-	-
Gelire Göre	750'den az	100,0	-	-	-	-
	750.1000	36,6	17,1	14,6	2,4	29,3
	1001.1500	44,4	19,4	2,8	-	33,3
	1500 ve üzeri	66,7	-	-	33,3	-

4. Vergi Ödeme Zamanlarının Uygunluğu

Vergilerin ödeme zamanları mükellefler için uygun olduğu durumlarda, mükelleflerin vergilerini zamanında ve tam ödedikleri düşünülmektedir

Tablo 4: “ Vergi ödeme zamanları mükellefler için uygundur”

Mean	3,28	1. Hiç Katılmıyorum	2. Kısmen Katılmıyorum	3. Emin Değilim	4. Kısmen Katılıyorum	5. Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,021					
		5,9	16,8	27,7	42,6	6,9
Cinsiyete Göre	Bay	8,7	11,6	39,1	30,4	10,1
	Bayan	-	-	28,1	3,1	68,8
Eğitime Göre	İlköğretim	10,9	1,8	49,1	25,5	12,7
	Lise	-	43,8	6,3	50,0	-
	Üniversite	-	11,8	-	88,2	-
	Y.Lisans	-	53,8	-	46,2	-
Gelire Göre	750'den az	-	4,8	38,1	57,1	-
	750.1000	-	14,6	31,7	36,6	17,1
	1001.1500	16,7	22,2	19,4	41,7	-
	1500 ve üzeri	-	66,7	-	33,3	-

Tarihsel süreçte, “verginin ödenme zamanları mükellefe uygun olması” genel kabul gören bir husustur. Türkçe’de kullanılan, “Mart ayı dert ayı” ifadesi, verginin mükellef için hiç de uygun bir zaman olmadığını ifade etmektedir. Mükelleflerin, % 27’si, vergilerin ödeme zamanları konusunda, “emin değilim”

seçeneğini işaretlemişlerdir. Bunun dışında, ankete katılanların yarısı “kısmen katılıyorum ve tamamen katılıyorum” seçeneğini işaretlemek suretiyle, genel kanının aksine, verginin mükellefler için uygun zamanda alındığını düşünmektedir. Burada en ilginç cevabı, bayanlar ve geliri 1500 YTL üzerindeki denekler vermişlerdir.

B) TÜRK VERGİ SİSTEMİNİN ALGILANIŞI

Vergilerin mükellefler tarafından öncelikle doğru algılanması vergileme açısından en önemli unsurlardan birisidir. Kimden ne kadar vergi alınacağı, fertlerin kişisel ve mali durumlarına göre ölçüsünün ne olacağının belirlenmesi vergide adaletin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır¹³. Aksi halde vergi oranları düşürülse bile bunun halk tarafından olumlu algılanmaması durumunda beklenen vergi artışı olmayacaktır.

1. Vergi Ödemelerin Vatandaşlık Görevi Olarak Algılanması

Vergi ödeme % 65’lik bir oranda vatandaşlık görevi olarak algılanmaktadır.

Tablo 5: “Vergi Ödemeleri Bir Vatandaşlık Görevidir.”

Mean	1,88	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,380					
Ortalama Değer		65,3	8,9	5,9	11,9	7,9
Cinsiyete Göre	Bay	69,6	11,6	8,7	8,7	1,4
	Bayan	56,3	3,1	-	18,8	21,9
Eğitime Göre	İlköğretim	74,5	3,6	10,9	10,9	-
	Lise	25,0	37,5	-	37,5	-
	Üniversite	88,2	5,9	-	-	5,9
	Y.Lisans	46,2	-	-	-	53,8
Gelire Göre	750’dan az	100,0	-	-	-	-
	750.1000	53,7	17,1	14,6	14,6	53,7
	1001.1500	55,6	5,6	-	16,7	22,2
	1500 ve üzeri	100,0	-	-	-	-

¹³ H.Hüseyin BAYRAKLI, “Geçici Vergi Kavramı ve Vergi Adaleti Açısından Önemi”, *AKÜ. İİBF. Dergisi*, Cilt11, Sayı: 2, Yıl: Aralık 1999, s.121.132

Eğitim düzeyi açısından % 88’lik oranda Üniversite mezunları, % 75 düzeyde Lise mezunları, % 46 yüksek lisans mezunları ve en az % 25 düzeyde ilköğretim mezunları gelmektedir. Gelir açısından, geliri 750 YTL’den az olan kimseler ve geliri 1500 YTL’yi geçenler % 100 oranda, diğer gelir guruplarının yarısı bunu kabul etmektedir. Buradan hareketle üç bulgu önem taşımaktadır. Bunlardan birisi, bay denekler bayanlara göre daha yüksek bir düzeyde, ilköğretim ve üniversite mezunu kimseler ve geliri belli bir düzeyin altında ve üzerinde olanlar konuya benzer bakmaktadırlar. Ancak, yüksek lisans mezunu olanlar ile geliri 750 ila 1000 YTL arasında olanlar verginin bir vatandaşlık görevi olmadığını ifade etmektedir

2. Hükümet Politikalarının Algılanması

Vergi mükellefleri, vergilerini öderken hükümetin politikalarından etkilenme düzeylerini öğrenmektir.

Tablo 6: “Hükümet Politikaları Mükelleflerin Vergi Ödeme Tercihlerinde Etkilidir”

Mean	3,82	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,676					
Ortalama Değer		7,9	7,9	17,8	26,7	39,6
Cinsiyete Göre	Bay	11,6	8,7	24,6	8,7	46,4
	Bayan	-	6,3	3,1	65,6	25,0
Eğitime Göre	İlköğretim	12,7	10,9	20,0	10,9	45,5
	Lise	-	6,3	6,3	50,0	37,5
	Üniversite	5,9	5,9	35,3	41,2	11,8
	Y.Lisans	-	-	-	46,2	53,8
Gelire Göre	750’dan az	28,6	-	38,1	28,6	4,8
	750.1000	2,4	19,5	14,6	19,5	43,9
	1001.1500	2,8	-	11,1	33,3	52,8
	1500 ve üzeri	-	-	-	33,3	66,7

Deneklerin yaklaşık % 8’i, bu düşünceye katılmamaktadır. Kısmen katılmayanlar da dikkate alındığında, % 16’lık kesim, siyasi kaygılarla vergi ödeme istekleri arasında bir bağ kurmaktadır. Yaklaşık 27’si kısmen olmak kaydıyla, % 66’lık kesim vergi ödeme istekleri ile hükümetin politikaları arasında bir bağ kurmamaktadır. Deneklerin % 17,8’i bu konuda bir karar vermemişlerdir. Burada bayan deneklerin ortalama cevaplardan çok farklı bir durumu söz konusu olmuş, % 65’i kısmen olmak kaydıyla

% 90'lık oranında hükümet politikaları ile vergi ödeme istekleri arasında bir bağ olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Lise ile Yüksek Lisans mezunları da bu yönde görüş bildirmişler, geliri 1500 YTL'yi geçen mükellefler benzer cevaplar vermişlerdir. Bu sonuçlara göre, mükelleflerin siyasi tercihleri yerine vatandaşlık görevlerini yerine getirdikleri söylenebilir.

3. Vergi Bilincinin Gelişim Düzeyi

Vergi bilinci, bir toplumun gelişmesi açısından çok önem taşıyan bir vatandaşlık duygusudur.

Tablo 7: “Vergi Bilinci Toplumumuzda Gelişmiştir”

Mean	2,31	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,648					
Ortalama Değer		57,4	2,0	11,9	9,9	18,8
Cinsiyete Göre	Bay	59,4	1,4	8,7	13,0	17,4
	Bayan	53,1	3,1	18,8	3,1	21,9
Eğitime Göre	İlköğretim	54,5	-	10,9	12,7	21,8
	Lise	56,3	-	-	-	43,8
	Üniversite	35,3	11,8	35,3	17,6	-
	Y.Lisans	100,0	-	-	-	-
Gelire Göre	750'den az	71,4	-	-	28,6	-
	750.1000	65,9	2,4	29,3	2,4	-
	1001.1500	44,4	2,8	-	-	52,8
	1500 ve üzeri	-	-	-	100,0	-

Anketimizde, deneklerin yarısından fazlası vergi bilincinin toplumumuzda gelişmediğini düşünmektedirler. Bay denekler, bayanlara göre daha fazla oranda bu görüşe itiraz etmektedirler. Yüksek Lisans mezunları % 100'lük düzeyde bu fikrin doğru olmadığını ifade ederken, geliri 1500 YTL'den fazla olanlar bu görüşe, “kısmen katılmaktadır”.

4. Mükelleflerin Vergi Ödeme Yükümlülüğünü Tam ve Zamanında Yerine Getirme Sorumluluğu

Deneklerin % 75'i mükelleflerin ödemeleri gereken vergileri ödemediklerini düşünmektedirler. Bayanlar ve Yüksek Lisans mezunları geliri 750 YTL'den az olan mükellefler vergilemede ortalamanın dışında cevap vermişlerdir. Bir diğer ifadeyle mükellefler vergi ödeme konusunda oldukça ciddi anlamda sorumluluğu başkalarına yükleme konusunda fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 8: “Mükellefler Ödemeleri Gereken Vergileri Zamanında ve Tam olarak Ödemektedirler”

Mean	1,57	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,702					
Ortalama Değer		75,2	2,0	14,9	5,9	2,0
Cinsiyete Göre	Bay	65,2	2,9	20,3	8,7	2,9
	Bayan	96,9	-	3,1	-	-
Eğitime Göre	İlköğretim	70,9	-	16,4	10,9	1,8
	Lise	62,5	-	37,5	-	-
	Üniversite	82,4	11,8	-	-	5,9
	Y.Lisans	100,0	-	-	-	-
Gelire Göre	750'den az	85,7	-	14,3	-	-
	750.1000	70,7	-	29,3	-	-
	1001.1500	77,8	-	-	16,7	5,6
	1500 ve üzeri	33,3	66,7	-	-	-

C) MÜKELLEFLERİN VERGİ ÖDEME İSTEKLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Mükelleflerin vergi ödeme istekleri üzerine olumsuz etkilerde bulunan faktörlerin neler olduğu ve hangi oranda etkili olduğunu saptamaya yönelik olarak yedi soru hazırlanmıştır. Aslında çok yönlü açılımları olan bu konuda temel açılım noktası bir taraftan vergileme yetkisi diğer taraf ise kamu hizmetlerinden yararlanma algılama düzeyidir. Her ne kadar teorik açıdan vergilerin kamu ihtiyaçları için alındığı ifade edilse bile mükellefler devletin hizmetlerinden mümkün olduğu kadar yüksek düzeyde yararlanma istegindedirler. Özellikle devletin sunduğu tam kamusal mal ve hizmetlerin kolaylıkla gözden kaçabildiği durumda kişiler devlet hizmetlerinden farklı açılımlarla yarar bekleyebilmektedirler. Diğer açıdan vergilendirme yetkisinin yasama birimine ait olması ve bu yetkinin yürütme organına değişik açılarla devri kabul edilmemelidir¹⁴. Vergilendirme yetkisinin sınırları ve kullanımı iyi tespit edilmelidir. Bu konudaki başarı devletin gelirlerini artıracak ve mükellefler tarafından benimsenecektir¹⁵. Ancak bu yetki yasama erkinden yürütme erkine

¹⁴ Ahmet Burçin YERELİ ve Metin MERİÇ, “ Vergilendirme Yetkisi ve Kamu Kaynaklarının Etkin Kullanımı”, *Maliye Yazıları*, Sayı 35, Nisan.Haziran 1992, s. 63-73

¹⁵ Zeynep ARIKAN, “ Vergilendirme Yetkisi ve Kullanımı”, *İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 37.Seri/Yıl 1996/1997, s. 269-281

kısmen devredildiği ölçüde vergi mükelleflerinin bu türden yakınmaları devam edecek gözükmemektedir.

1. Vergi Aflarının Etkisi

Mükelleflerin vergi borçlarını zamanında ve tam olarak ödemesi beklenir.

Tablo 9: “Aflar mükelleflerin vergi ödeme isteklerini olumsuz etkiler” ”

Mean	4,13	1.Hiç	2.Kısmen	3.Emin	4.Kısmen	5.Tamamen
Std.Deviation	1,440	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Değilim	Katılıyorum	Katılıyorum
Ortalama Değer		12,9	5,9	2,0	13,9	65,3
Cinsiyete Göre	Bay	8,7	8,7	2,9	18,8	60,9
	Bayan	21,9	-	-	3,1	75,0
Eğitime Göre	İlköğretim	10,9	10,9	-	23,6	54,5
	Lise	-	-	-	6,3	93,8
	Üniversite	-	-	11,8	-	88,2
	Y.Lisans	53,8	-	-	-	46,2
Gelire Göre	750'den az	-	-	-	-	100,0
	750.1000	-	14,6	-	31,7	53,7
	1001.1500	36,1	-	-	2,8	61,1
	1500 ve üzeri	-	-	66,7	-	33,3

Zamanında ve tam olarak ödenmeyen vergilere ilişkin af beklentilerinin ödeme isteklerine olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Böyle bir beklentiye sahip mükellefler bu sorumluluklarını yerine getirmek yerine af bekleyebilirler. Anketimize cevap verenlerin % 14'ü kısmen olmak üzere yaklaşık % 80 vergi aflarının mükelleflerin ödeme isteklerine olumsuz etki yaptığını düşünmektedir. Yüksek Lisans mezunları bu açıdan grup düşüncesinin tersine cevap vermişlerdir. Geliri 1500 YTL'den yüksek olanlar ise % 66,7 oranında, “emin değilim” seçeneğini işaretlemişlerdir. Böyle bir sonuç, olumsuz açıdan bakıldığında geliri yüksek mükellefler bu olguyu sürekli yaşamışlar, olumlu açıdan ise bunun etkisi konusunu belirtmek istememektedirler.

2.Vergi Oranlarının Vergi Kaçırma Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de vergi oranlarının yüksekliği daima şikâyet konusu olmuştur. Vergi oranları düşerse mükelleflerin vergi verme isteklerinin arttığı düşünülmektedir. Deneklerin tercihlerine bakıldığında, % 35’ü kısmen olmak kaydıyla, % 83’lük bir kesim vergi oranlarının yüksek olması mükelleflerin vergi kaçırmasında

etkili olduğu düşünülmektedir. Geliri 1500 YTL’yi geçen kimseler ise bu fıkre hiç katılmamaktadır.

Tablo 10: “Vergi oranlarının yüksek olması vergi kaçırılmasında etkilidir”

Mean	4,00	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,386					
Ortalama Değer		14,9	2,0	-	34,7	48,5
Cinsiyete Göre	Bay	20,3	-	-	13,0	66,7
	Bayan	3,1	6,3	-	81,3	9,4
Eğitime Göre	İlköğretim	21,8	-	1,8	27,3	49,1
	Lise	-	-	6,3	37,5	56,3
	Üniversite	17,6	-	-	41,2	41,2
	Y.Lisans	-	-	-	53,8	46,2
Gelire Göre	750’dan az	-	4,8	-	9,5	85,7
	750.1000	14,6	2,4	-	34,1	48,8
	1001.1500	16,7	-	-	52,8	30,6
	1500 ve üzeri	100,0	-	-	-	-

3. Vergi Kaçıranlar İçin Yaptırımların Yeterliliği

Yapılan birçok çalışmada, mükellefler vergi kaçakçılığı için cezai yaptırımlar fazla ise bu konuda daha hassas davranmaktadır. Türkiye’de, birçok kanuni sorun hem uzun süreçler ve hem de evrensel hukuka göre olmadığı düşünülen sonuçlar nedeniyle kişilerin hukuki algılarında sorunlar ortaya çıkarmıştır. Yanlış yapanların yeterli ceza almadığı durumlarda, cezai yaptırımların inandırıcılığı da kalmamaktadır. Ankete katılanların % 9’u kısmen olmak üzere % 75’i cezai yaptırımların yeterli olmadığını düşünmektedir. Geliri en yüksek grupta yer alan deneklerimizin hepsi Türkiye’de vergi cezalarının yeterli olmadığını düşünmektedir. Yüksek Lisans mezunlarının yarısından fazlası ise yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo11: “Vergi kaçırınlar için cezai yaptırımlar yeterlidir”

Mean	1,88	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,380					
Ortalama Değer		65,3	8,9	5,9	11,9	7,9
Cinsiyete Göre	Bay	69,6	11,6	8,7	8,7	1,4
	Bayan	56,3	3,1	-	18,8	21,9
Eğitime Göre	İlköğretim	74,5	3,6	10,9	10,9	-
	Lise	25,0	37,5	-	37,5	-
	Üniversite	88,2	5,9	-	-	5,9
	Y.Lisans	46,2	-	-	-	53,8
Gelire Göre	750’dan az	100,0	-	-	-	-
	750.1000	53,7	17,1	14,6	14,6	-
	1001.1500	55,6	5,6	-	16,7	22,2
	1500 ve üzeri	100,0	-	-	-	-

4. Vergi Denetimlerinin Etkisi

Denetimlerin temel amacı vatandaşların mevzuata uymalarını sağlamaktır.

Tablo 12: “Denetimlerinin azlığı, vergi kaçırmaı kolaylaştırmaktadır”

Mean	4,22	1.Hiç	2.Kısmen	3.Emin	4.Kısmen	5.Tamamen
Std.Deviation	1,324	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Değilim	Katılıyorum	Katılıyorum
Ortalama Değer		6,9	9,9	6,9	6,9	69,3
Cinsiyete	Bay	-	14,5	-	-	85,5
Göre	Bayan	21,9	-	21,9	21,9	34,4
Eğitime	İlköğretim	-	14,5	-	-	85,5
Göre	Lise	43,8	-	-	-	56,3
	Üniversite	-	11,8	-	41,2	47,1
	Y.Lisans	-	-	53,8	-	46,2
Gelire	750'den az	-	-	-	-	100,0
Göre	750.1000	2,4	14,6	-	17,1	65,9
	1001.1500	16,7	5,6	19,4	-	58,3
	1500 ve üzeri	-	66,7	-	-	33,3

Vergi denetimleri de vergi mükelleflerinin ihdas edilen kanunlara ve bununla ilgili hususlara uygun hareket ederek vergilerini zamanında ve tam olarak ödemelerini amaçlar. Ankete katılanların % 7'si kısmen olmak üzere % 77'si vergi denetimlerinin yetersizliği vergi kaçırmaı kolaylaştırdığını düşünmektedir. Bayan denekler ile ilköğretim, Üniversite, Yüksek Lisans mezunları ve geliri 750 YTL'den az olan mükellefler, ortalama değerlerden farklı görüş bildirmişlerdir.

5. Gelir Dağılımının Vergi Ödemede Üzerine Etkisi

Gelir dağılımının iktisadi bir tanım olmakla birlikte kişilerin davranışları ve yaşamdan tatmin düzeyi gibi birçok unsurla yakından ilgilidir. Mükelleflerin gelir dağılımı konusundaki düşünceleri onların vergi ödeme isteklerine etkisini tespit etmeye çalıştığımız bu soruda, deneklerin % 11'i kısmen olmak üzere, % 82'lik kesim, gelir dağılımı adil olmadığını düşündükleri takdirde, ödeme istekleri üzerinde olumsuz etkide bulunduğunu ifade etmişlerdir. Duyarlılık açısından baktığımızda, geliri 1500 YTL'den fazla olanlar, “tamamen katılıyorum” seçeneğinde karar kılmışlar, Üniversite mezunları ile Bayan denekler ortalamanın dışında cevap vermişlerdir.

Tablo 13: Gelir dağılımının adil olmaması vergi ödeme isteklerini azaltır”

Mean	4,24	1.Hiç Katılmıyorum	2.Kısmen Katılmıyorum	3.Emin Değilim	4.Kısmen Katılıyorum	5.Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,408					
Ortalama Değer		11,9	5,9		10,9	71,3
Cinsiyete Göre	Bay	17,4	8,7		4,3	69,6
	Bayan	-	-		25,0	75,0
Eğitime Göre	İlköğretim	21,8	-		5,5	72,7
	Lise	-	-		6,3	93,8
	Üniversite	-	35,3		-	64,7
	Y.Lisans	-	-		53,8	46,2
Gelire Göre	750'den az	-	28,6		-	71,4
	750.1000	29,3	-		4,9	65,9
	1001.1500	-	-		25,0	75,0
	1500 ve üzeri	-	-		-	100,0

D) MÜKELLEFLERİN VERGİ KAÇAKÇILIĞINA BAKIŞI

Ülkeden ülkeye ve zaman içerisinde değişmekle birlikte, dünya genelinde yapılan ampirik çalışmalardan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen faktörler yedi başlık halinde sıralanmıştır. Bunlar, sosyal ve demografik faktörler, cezalar ve denetim, subjektif ve objektif ölçüler, mali danışmanlar, ahlaki ve sosyal dinamikler, gelir düzeyi, vergi oranları ve vergi sisteminin karmaşıklığı ile vergi affı şeklindedir¹⁶. Vergi kaçırma, yasal çerçeve dışına çıkmak suretiyle, vergi yasalarının yüklediği görevleri yerine getirmemek suretiyle gerçekleşmektedir.

1. Vergi Kaçakçılığına Bakış

Bir işletmedeki vergi ödemeleri ödenen vergi kadar dönem sonu kârı azaltıcı bir etki yapar. Vergi ödeme yerine, vergisini kaçırarak mükellef ekonomik açıdan bir güvence sağladığı düşünülebilir. Bu düşünce çok sıg ve basittir. Çünkü vergi ödememe sonucu kamusal hizmetlerin kalitesi azalacaktır. Geniş açıdan bakıldığında her türlü kamusal hizmetin kalitesinin azalması, işletmelerin girdi fiyatlarını yükseltecek, orta ve uzun vadede işletmelerin giderleri arttırdığından işletmenin karlılığı azalacaktır. Vergi kaçakçılığının yaygın olup olmadığını sorguladığımız bu soruda, ankete katılanların % 75'i kaçakçılığın

¹⁶ Ali ÇELİKKAYA ve Hüseyin GÜRBÜZ, “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Çalışması”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl 21, Sayı 247, Ekim 2006, s.111-139

yaygın olduğunu düşünmektedirler. Üniversite ve Yüksek Lisans mezunları ile geliri 1500 YTL'yi geçenler ortalamanın dışında cevap vermişlerdir.

Tablo 14: Türkiye’de vergi kaçakçılığı yaygın değildir. ”

Mean	1,74	1.Hiç	2.Kısmen	3.Emin	4.Kısmen	5.Tamamen
Std.Deviation	1,383	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Değilim	Katılıyorum	Katılıyorum
Ortalama Değer		75,0	2,0	7,0	6,0	10,0
Cinsiyete Göre	Bay	73,9	1,4	1,4	8,7	14,5
	Bayan	77,4	3,2	19,4	-	-
Eğitime Göre	İlköğretim	78,2	1,8	1,8	-	18,2
	Lise	18,8	6,3	37,5	37,5	-
	Üniversite	100,0	-	-	-	-
	Y.Lisans	100,0	-	-	-	-
Gelire Göre	750'den az	90,5	-	-	-	9,5
	750.1000	65,9	2,4	2,4	14,6	14,6
	1001.1500	74,3	2,9	17,1	-	5,7
	1500 ve üzeri	100,0	-	-	-	-

2.Vergi Kaçıranların Toplumca Ayıplaması Gereği

Vergi kaçakçılığı, vergi yasalarını ihlal etmek suretiyle verginin tam ve zamanında ödenmemesiyle ilgili bir kavramdır. Deneklerin % 13'ü kısmen olmak üzere % 94'ü, “vergi kaçırıanları toplumca ayıplamak gerekli değildir” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu durum bize, vergi kaçırıanların toplumca herhangi bir psikolojik baskıya maruz bırakılmadığını göstermektedir. Her türlü ihtiyacı karşısında, “nerede bu devlet?”, “nerede bu sorumlular?” gibi ifadeleri kullanan vatandaşların sözlerinin bir anlamı olmayacaktır. Çünkü her bir bireyin topluma karşı bir sorumluluğu vardır. Vatandaş önce kendi sorumluluğunu yerine getirecek ve sonrasında toplumdan bir şeyler isteme hakkına sahip olabilecektir.

Tablo15 :Vergi kaçırıanların toplumca ayıplamak gereklidir. ”

Mean	1,31	1.Hiç	2.Kısmen	3.Emin	4.Kısmen	5.Tamamen
Std.Deviation	0,758	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Değilim	Katılıyorum	Katılıyorum
Ortalama Değer		81,2	12,9		5,9	-
Cinsiyete Göre	Bay	82,6	8,7		8,7	-
	Bayan	78,1	21,9		-	-
Eğitime Göre	İlköğretim	89,1	-		10,9	-
	Lise	62,5	37,5		-	-
	Üniversite	58,8	41,2		-	-
	Y.Lisans	100,0	-		-	-
Gelire Göre	750'den az	100,0	-		-	-
	750.1000	68,3	31,7		-	-
	1001.1500	83,3	-	16,7	-	-
	1500 ve üzeri	100,0	-		-	-

E) MÜKELLEFLERİN VERGİ ÖDEME BİLİNCİNİ ARTIRMA YÖNTEMLERİ

Vergi bilinci mükellefte kendisi tarafından ödenen vergilerin kamu hizmetlerinde kullanıldığı ve adil bir vergi sisteminin var olduğu duygusu verilerek sağlanabilir. İletişim araçlarındaki gelişmeler, mükelleflerin eğitim düzeyinin yükselmesi ve açık toplum özelliklerinin kazanılması neticesinde, vergi mükellefleri ödedikleri vergilerin nerelerde ve ne şekilde kullanıldığından haberdar olabilmektedirler. Vergilerin mahiyet itibarıyla mükellefe bir karşılık isteme hakkı vermeyen şartsız bir yükümlülük olması, vergi mükelleflerinin bu konuda bir tepki vermeyecekleri anlamına gelmemektedir. Günümüzde mükelleflerin ödedikleri vergilerin hesabını sorabilmek hakkına sahip olmaları demokratik gelişmiş ülkelerin bir özelliği olarak algılanmaktadır¹⁷. Vergi idaresi ile vergi mükellefi iki hasım taraf değil, bilakis birbirlerine yardımlaşma düşüncesi içinde olan ve birbirlerini tamamlayan unsur olarak görülmelidir. Bireylerin bir vatandaş olma bilinci içerisinde vergilerini zamanında ve tam olarak ödemesi gereklidir. Devletin ise, mükellefleri gereksiz formalitelerle boğmaması, eşit, adaletli ve basit bir vergi sistemi kurması gereklidir¹⁸. Aksi halde birbirleriyle rekabet eden iki tarafın kazançlarının olmayacağı düşünülmelidir.

1. Devleti Yönetenlere Güven Duyma

Devleti yönetenlere güven duymak vergi mükelleflerinin vergi ödeme isteğini değiştirip, değiştirmeyeceği sorgulanmıştır. Deneklerin % 65%'i, yönetenlere güven duymanın, vergi ödeme isteklerini artırdığını düşünmektedir. % 13'lük bir kesim ise bu fikre katılmamaktadır. Bayanlar, baylara göre, üniversite ve yüksek lisans mezunları diğer mezunlara göre, geliri yüksek olanlar az olanlara göre, “hiç katılmıyorum” seçeneğini daha az işaretlemişlerdir.

¹⁷ KORKMAZ, agm. s.12

¹⁸ Sadık KIRBAŞ, “Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 3, Ocak-Mart 1991, s.3-8

Tablo16: Devleti yönetenlere güven duymak vergi ödeme isteğini artırır”

Mean	4,19	1-Hiç Katılmıyorum	2-Kısmen Katılmıyorum	3-Emin Değilim	4-Kısmen Katılıyorum	5-Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,398					
Ortalama Değer		12,9	4,0	-	17,8	65,3
Cinsiyete Göre	Bay	17,4	4,3	-	7,2	71,0
	Bayan	3,1	3,1	-	40,6	53,1
Eğitime Göre	İlköğretim	12,7	5,5	-	3,6	78,2
	Lise	37,5	-	-	37,5	25,0
	Üniversite	-	5,9	-	58,8	35,3
	Y.Lisans	-	-	-	100,0	-
Gelire Göre	750'den az	4,8	-	-	9,5	85,7
	750-1000	14,6	2,4	-	17,1	65,9
	1001-1500	16,7	5,6	-	19,4	58,3
	1500 ve üzeri	-	33,3	-	66,7	-

2. Vergi Oranlarının Düşürülmesi

Vergi oranları ile mükelleflerin vergi ödeme istekleri arasında bir bağın olup olmadığını sorguladığımız bu çalışmada mükelleflerin ortalama % 17'si bu fikre, hiç katılmamaktadır.

Tablo 17: Vergi oranlarının düşmesi vergi ödeme isteklerini artırır”

Mean	3,27	1-Hiç Katılmıyorum	2-Kısmen Katılmıyorum	3-Emin Değilim	4-Kısmen Katılıyorum	5-Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation	1,303					
Ortalama Değer		17,8	7,9	16,8	44,6	12,9
Cinsiyete Göre	Bay	26,1	11,6	8,7	36,2	17,4
	Bayan	-	-	34,4	62,5	3,1
Eğitime Göre	İlköğretim	32,7	10,9	10,9	34,5	10,9
	Lise	-	-	18,8	81,3	-
	Üniversite	-	11,8	5,9	76,5	5,9
	Y.Lisans	-	-	53,8	-	46,2
Gelire Göre	750'den az	-	-	28,6	42,9	28,6
	750-1000	29,3	-	9,8	46,3	14,6
	1001-1500	16,7	16,7	19,4	47,2	-
	1500 ve üzeri	-	66,7	-	-	33,3

Bayanlar, lise, üniversite, yüksek lisans mezunu olanlar ve geliri 750 YTL'den az olanlar ile 1500 YTL'den fazla olanlar, “hiç katılmıyorum” seçeneğini işaretlememişlerdir. Tamamen katılanların ortalaması % 13'dür. Bayanlar baylara göre, yüksek lisans mezunları diğer öğretim mezunlarına göre, geliri 1500 YTL'den fazla olanlar, vergi oranları düşürse vergi ödeme isteklerinin artacağını ifade etmektedirler. Buradan, Türkiye şartlarında, vergilerle daha fazla karşılaşan kimselerin, bu konuda daha duyarlı oldukları söylenebilir.

3. Vergi Eğitiminin Sağlanması

Devlet bütün vatandaşlara yaşamları boyunca vergi vermenin gerekliliğini anlatmalıdır. Toplumların gelişmesi ve çağdaşlaşması için önemlidir. Çünkü kamu ihtiyaçları için, yeterli ve zamanında toplanan vergi devletin daha kaliteli hizmet yapabilmesini sağlayacaktır. Deneklerin, eğitim olgusuna verdikleri cevaplar çok ilginç sonuçlar taşımaktadır. Yaklaşık % 60'lık bir kesim vergi verme konusunda eğitimin önemli olduğunu düşünmektedirler. Bu konuda, baylar, bayanlara göre bu fikre daha yüksek oranda katırken, kişilerin eğitim düzeyi artarken bu fikre katılım azalmaktadır. Örneğin ilköğretim mezunları % 76'lık oranda bu fikri tamamen desteklerken, Yüksek Lisans mezunları bu fikre tamamen katılmamakta ve bu şekilde, eğitim arttıkça bu görüşe destek de azalmaktadır. Benzer şekilde kişilerin gelirleri arttıkça eğitim konusunda olumlu düşünmemektedirler.

Tablo 18 “Vergi Vermenin Erdemi Bütün Vatandaşlara Yaşam Boyu anlatılmalıdır.”

Mean 4,26		1-Hiç Katılmıyorum	2-Kısmen Katılmıyorum	3-Emin Değilim	4-Kısmen Katılıyorum	5-Tamamen Katılıyorum
Std.Deviation,0,924						
Ortalama Değer		-	-	32,7	8,9	58,4
Cinsiyet e Göre	Bay	-	-	37,7	1,4	60,9
	Bayan	-	-	21,9	25,0	53,1
Eğitime Göre	İlköğretim	-	-	21,8	1,8	76,4
	Lise	-	-	37,5	12,5	50,0
	Üniversite	-	-	11,8	35,3	52,9
	Y.Lisans	-	-	100,0	-	-
Gelire Göre	750'den az	-	-	28,6	-	71,4
	750-1000	-	-	14,6	19,5	65,9
	1001-1500	-	-	52,8	2,8	44,4
	1500 ve üzeri	-	-	-	-	-

SONUÇ

Günümüzün çağdaş devlet anlayışında insan ön plandadır. Bunun için devlet, vatandaşların ihtiyaçlarını yerine getirirken, kamu hizmetlerinin gerektiği harcamaların karşılanmasında kaynaklarının sınırlılığı çözülmesi gereken önemli bir sorun olmaktadır. Bu sorunların çözümü için gerek merkezi ve gerekse yerel idarelerin ekonomik olaylara müdahale ederek gelir sağlamaya çalmaları, vergi yükünü ve dağılımını irdelemeyi gerekli

kılmaktadır. Bu olgular aynı zamanda kişilerin ekonomik kararlarını da yakından etkilemektedir. Devletin kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yürürlüğe koyduğu vergilerin halk tarafından algılanma aşamasında öncelikle “makul ve ödenebilir” olması önemlidir. Aksi halde devletin vergi mükelleflerinden gelir elde etmesi kolay görünmemektedir. Devletin yeterince vergi toplayamaması ise sonuçta borçlanma ve emisyon olgusunu gündeme getirmektedir. Ancak bunlardan her ikisinin de sonuç itibarıyla kamu mali yönetiminde ciddi sorunlara yol açabileceği, enflasyon ve kamu açıklarını gündeme getirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla kamunun ihdas ettiği vergilerin halk tarafından benimsenmesi önemlidir.

Yapılan ankette ortaya çıkan bulgulardan en önemlisi, vatandaşların vergi ödemeyi bir vatandaşlık görevi olarak algılamalarıdır. Mükellefler hükümetin politikaları ile vergi verme konusundaki ayırımı yapmaktadırlar. Ancak vergi verme aşamasında, çoğunlukla ödenen vergilerin rekabet gücünü azalttığını düşünmektedirler. Denekler oy kullanırken tercih ettikleri siyasi partinin vergi konusundaki düşüncelerine dikkat etmemekte, vergilerini öderken bunun bir kamusal ihtiyaç için verildiği düşünülmektedir. Buna karşın vergi bilinci toplumumuzda yeterince gelişmemiştir. Hükümetin uygulamaya koyduğu politikalar gereği ortaya çıkan bütçe açıkları vergiler üzerine konan vergiler tarafından karşılanmaktadır görüşü hâkimdir. Deneklerin çoğu mükelleflerin ödemeleri gereken vergilerin tümünü ödemediklerini düşünmektedirler.

Türk vergi sisteminin adaletli bir yapıya sahip olmadığı düşünülmektedir. Dolaylı ve dolaysız vergi ayırımının mükellefler tarafından yeterince algılanmadığı dikkati çekmektedir. Vergi kanunları genel kanaatin aksine anlaşıldığı görülmektedir. Yine deneklerin çoğu vergi yönetiminin iyi olmadığını düşünmektedir. Buna paralel olarak maliye teşkilatının da mükellefe iyi davranmadığı düşünülmektedir. Ödeme zamanlarının mükellef tarafından uygun olup olmadığı konusunda deneklerin görüşleri tam olarak ortaya çıkmış gözükmemektedir. Deneklerin çok önemli bir kısmı vergilerin halkın üzerine konan bir yük olduğunu

düşünmektedir. Hükümetler tarafından değişik nedenlerle çıkarılan vergi afları mükelleflerin ödeme istekleri üzerinde olumsuz etkide bulunmaktadır. Vergi oranlarının yüksek olması, mükelleflerin vergi kaçırma istekleri konusunda etkili olmaktadır. Hem vergi denetimleri hem de vergi kaçırıcılar için cezai yaptırımlar yeterli olarak görülmemekte ve vergi ödeme ile kamu hizmetleri arasında bir bağ kurulmaktadır. Kamu kesiminde yaşanan yolsuzluk söylentileri mükelleflerin vergi ödeme istekleri üzerinde olumsuz etkide bulunmakta ve gelir dağılımının adil olmadığını düşünün mükellefler vergilerini ödemek istememektedir.

Denekler, vergi kaçakçılığının yaygın olarak yapıldığını belirtmekte ve vergisini tam olarak ödemeyen mükellefler için ise yanlış bir davranışta bulunmuştur dememektedir. Vergi kaçırıcıların toplumca ayıplanmaması gerektiği görüşü ağırlık kazanmakta ve bununla ilgili olarak vergi kaçırmanın mükellefte vicdani rahatsızlığa neden olmadığı ifade edilmektedir. Vergi kaçırmak mükelleflere ekonomik güvence sağladığı ve kriz durumlarında mükelleflerin ödeme isteklerinde azalmalar olabileceği kabul edilmektedir. Mükelleflerin vergi ödeme isteklerini artırmak için öncelikle devlet yönetiminde bulunan kimselerin vatandaşlara güven vermesi gerektiği görüşü benimsenmiştir. Yine vergi oranlarının düşmesi bir miktar vergi ödeme istekleri üzerinde teşvik edici bir unsur olabileceği belirtilmiştir. Ancak kamu hizmetlerinin kalitesi artarsa, mükelleflerin ödeme istekleri üzerinde ne tür bir etkide bulunacağı konusunda tam bir görüş birliği yoktur. Sonuç olarak, deneklerin verdiği cevaplara göre, mükellefler vergilerin adaletli yapıya sahip olmadığını düşünse de kendi vergi bilinçleri yeterince gelişmemiştir. Bundan ortaya çıkan olgu, başkası vergisini tam ve zamanında ödesin ama ben ödemeyeyim. Kişisel sorumluluk gerektiren davranışların öncelikle başkasından beklendiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKAYA Şahin, “Gelişmekte olan Ülkelerdeki Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi ve Bu Ülkelerdeki Vergi Yapısının Kantitatif Analizi” *İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 37.Seri/Yıl 1996/1997
- ALTUNIŞIK Remzi, ve Diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya Kitabevi, Sakarya, 2004
- ARIKAN Zeynep, “ Vergilendirme Yetkisi ve Kullanımı”, *İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 37.Seri/Yıl 1996/1997
- BAYRAKLI Hasan Hüseyin ve İhsan Cemil DEMİR, “Vergi Karşısında Mükellef Davranışları: Afyon İli Örneği”, *AKÜ. İİBF. Dergisi*, Cilt VI, Sayı 1, Haziran 2004
- BAYRAKLI Hasan Hüseyin, İsa SAĞBAŞ ve Lütfi URAL, “Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Uşak İli Örneği”, *AKÜ İİBF. Dergisi*, Cilt VI, Sayı 1, Haziran 2004
- BAYRAKLI, H.Hüseyin “Geçici Vergi Kavramı ve Vergi Adaleti Açısından Önemi”, *AKÜ. İİBF. Dergisi*, CiltII, Sayı: 2, Yıl: Aralık 1999
- ÇELİKKAYA Ali ve Hüseyin GÜRBÜZ, “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Çalışması”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl 21, Sayı 247, Ekim 2006
- GİRAY Filiz, *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Bursa,2001
- GÜVEN Tacettin, “Vergi Yükünün Gerçek ve Tüzel Kişiler Bakımından Dağılışı”, *Maliye Enstitüsü Konferansları*, 15.Seri, Yıl 1968
- KIRBAŞ Sadık, “Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 3, Ocak-Mart 1991
- KORKMAZ Esfender, *İktisadi Gelişme ve Mali Sistem*, Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul 2003

- KORKUSUZ Mehmet, “Vergi İdaresinde Etkinlik Nasıl Sağlanabilir”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 110, Eylül-.Aralık 1992
- ÖNDER İzzettin, “Gelir Vergisi Tarife Yapısı Politikaları”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL’in Anısına Armağan*, Özel Sayı I, Cilt 38.Sayı 1–2, İstanbul, 1982
- SÖYLER İlhami, “Rasyonel Bir Vergi Sistemi İçin Gerekli Vergi Reformu”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 126, Eylül.-Aralık 1997
- TÜĞEN Kâmil, *Devlet Bütçesi*, 5. Baskı, Bassaray Matbaası, İzmir, 2006
- YERELİ Ahmet Burçin ve Metin MERİÇ, “ Vergilendirme Yetkisi ve Kamu Kaynaklarının Etkin Kullanımı”, *Maliye Yazıları*, Sayı 35, Nisan. Haziran 1992